

Сивки), написання (у співавторстві з професором, протоієреєм А.Ф.Хойнацьким) церковної служби в честь святого, публікація про нього історико-біографічного нарису. З 1867 р. С.А. - постійний співробітник "ВЕС", в яких опублікував понад 40 матеріалів, більшість із яких - історико-краєзнавчі нариси про повітові міста, окремі містечка і села Волині, в т. ч. ті, що належали до володінь кн. Острозьких. Острогу присвячений найбільший за обсягом і найретельніше опрацьований нарис краєзнавця, публікація якого завершилася посмертно (Город Острог // ВЕС.- 1882.- № 1-5). У ньому знайшли належне висвітлення - на рівні тогочасної джерельної бази і наукових розробок - проблеми діяльності слов'яно-греко-латин-

ської академії, літературно-наукового гуртка і друкарні. Помер в с. Сивки, Остр. пов., Вол. губ., тепер - Білогір. р-ну, Хмельн. обл.

Твори: (Сендульський А.) Автобіографія // КС.- 1896.- Т. 52.- (I) янв.- С. 59-77 (вступна стаття Л.Мацєвича.- С. 58-59).

Літ.: Баженов Л.В. Аполлоній Сендульський - діяч українського національного відродження, видатний краєзнавець Волині // Духовне відродження культури України: Матеріали і тези доповідей наук.- практичної конференції.- Рівне, 1994.- С. 76-78; Баженов Л.В. Історичне краєзнавство Правобережної України ХІХ - на початку ХХ ст.: Становлення. Історіографія. Біобібліографія.- Хмельницький, 1995.- С. 233-234; Манько М.П. Аполлоній Сендульський - краєзнавець Острога і Волині // Матеріали І-ІІІ наук.- краєз. конф. "Острог на порозі 900-річчя".- (Острог), 1992.- Ч. 1.- С. 120-122; Тарнавський А. Отец Аполлоний Сендульский священник села Сивок Острожского уезда (некролог) // КС.- 1882.- Т. 4.- (X) окт.- С. 166-170; Энциклопедический словарь / Изд. Ф.А.Брокгауза и И.А.Ефрона.- Спб., 1900.- Т. 58.- С. 522.

Синагога в Острозі (див. - Синагога (Велика) острозька)

Синагога (Велика) острозька

С. - оригінальна пам'ятка архітектури епохи ренесансу та бароко на території Західної України. Вона була культурно-освітнім осередком єврейської громади і використовувалася для різноманітних цілей. Крім богослужіння, тут проводилися загальні збори кагату, навчали дітей, равинів, проводилися суди. С. була місцем схованки населення при погромах, грабежах, під час війни. При С. в 1608 працювала друкарня, яка була закрита 1832 у зв'язку з тим, що тут друкувалися маніфести польських повстанців. Про те, коли почала діяти С., точних відомостей немає. Місцевий вчитель, автор праць про Острог *А.Перлштейн* датував її 1400. Такої ж думки щодо створення єврейської святині в Острозі дотримувалися автори монографій про Острог *С.Кардашевич*, *М.Тучемський*, *А.Хведась*, а також *Г.Равчук* та *І.Ткач* в своїх працях про Острог. Вони не вказували конкретної дати створення синагоги, а підкресливали той факт, що С. в Острозі відома своєю старовиною. Неправильна думка *М.Орловича* про те, що С. в Острозі збудована лише в перш. пол. ХVІІ ст. Проти цього свідчить те, що в

"Акті поділу володінь кн. В.-К.К. Острозького між його синами Янушем і Олександром 1603 року" вже згадувалася синагога та в ній школа равинів. С. була збудована у східній рівнинній частині Острога, неподалік від берега річки Вілії. В плані С. квадратна, в об'ємі кубічна, з чотирма внутрішніми восьмигранними стовпами з тесаного каменю, які поділяли її внутрішній простір на п'ять рівних частин. Стовпи були завершені такими ж восьмигранними композитивними капітелями з квадратними карнизами зверху, на які опиралися циліндричні склепіння. Своїми осями склепіння орієнтовані в напрямі південь-північ. В протилежному напрямі стовпи зі стінками і між собою були з'єднані півкružними арками, які мали меншу висоту, ніж склепіння. Ширина арок і стовпів - 1,3 м. Чотирьом центральним стовпам відповідали плоскі пілястри на стінках із аналогічними композитивними капітелями й абаками. Ширина пілястрів така ж, як і стовпів. До другої світової війни капітелі пілястрів були яскраво поліхромними, а стеля вкрита орнаментами рослинного характеру. Посеред С. між стовпами розміщувалось підвищення - подіум, який у євреїв називався бімою або альмсмором. Ця споруда в інтер'єрі призначалась для читання Біблії. Біма була оточена балюстрадами з кованого заліза. Із півдня і півночі вели сходи з ажурною металесою балюстрадою. Біля східної стіни розміщувалась вівтарна шафа - Аарон Хакодеш. Це найбільша святиня С., тому

що в цій шафі зберігалися тори з текстом законів, написаних від руки на пергаментях. Судячи з фотографій, ця шафа відзначалася винятково майстерним виконанням у стилі пізнього бароко XVIII ст. Її композиція була двох'ярусною, чотириколонною і сильно крепованою. Зовні С. була позбавлена будь-якого оздоблення. Гладенькі стіни завершені слаборозвиненим карнизом. У кожній стіні (крім північної) прорізані три великих арочних вікна. На головному, західному, фасаді нижче вікон - двоє невеликих дверей та кам'яні сходи, які вели вниз до приміщення. Рівень підлоги С. значно нижчий, ніж територія навколо неї. Це пов'язано з тим, що католицька церква, королівська та місцева влада забороняли будувати синагоги вищими від костьолів і навіть рівними з ними. Тому, щоб створити високе, просторе приміщення, храм заглиблювали в землю. Однею з найкращих прикрас С. був чудовий ренесансний аттик з бійницями на головному фасаді, а також контрфорси між вікнами, які повністю знищені німецькими окупантами. Особливістю С. є її оборонне призначення, що забезпечувалося надмірною товщиною стін в 2,5 м, приблизно така ж сама, як оборонних мурів, які оточували Острог, а також бійницями. В 1610 на свої кошти *Самуель Едельс (Маршує)* відремонтував С. та побудував з північної сторони спеціальне жіноче відділення. З тих пір

Єскарга Петро (1535-1612)

С. народився в Мазовії, недалеко від Варшави. У 20-річному віці він закінчив філософ. фак-т Краків. Академії і отримав посаду ректора кафедральної школи у Варшаві. Переломну роль у житті С. відіграло перебування в Україні (1563-1568 з невеликими перервами). Тут він прийняв сан священника, ставши спочатку приходським ксьондзом у Рогатині, а пізніше - каноніком львівської капітули. Протягом 1566-1567 С. виконував обов'язки капелана при дворі Яна Казимира Тарновського і спочатку утримував його від переходу з католицизму у протестантизм, а після смерті Тарновського відіграв не останню роль у заснуванні в 1574 на кошти Тарновських (дружини Софії і доньки

всі звали С. по імені Маршує. В 1726 дах С. покрили оцинкованим залізом, повністю відновили інтер'єр та закупили великий бронзовий підсвічник. Стіни були покриті керамічною плиткою. Протягом свого багатівікового існування С. пережила всі катаклізми та зрушення, війни, окупантів, хуліганства та мародерства. У приміщенні С. в різний час розміщували конюшні, відхожі місця, майстерні, декілька разів її підпалювали. Але дуже швидко люди відновлювали свій храм, і С. продовжувала жити та діяти. В 1941 гітлерівські окупанти зруйнували приміщення С. та пограбували її майно. Цю руйнацію довершили совітсько-компартиїні керівники міста зразу ж після 1944. В даний час у приміщенні С. розташований торговий склад і продовжується руйнування цієї унікальної пам'ятки.
Публ. і дж.: Osiałość miasta Ostroga anno 1708 / Wydał J. Nowicki. - Osobne odbicie z "Rocznika Wołyńskiego". - T. VII. - Równe, 1938. - S. 11-13.

Лит.: Бибер М.В. Память раввинов г. Острога. - Бердичев, 1907. - С. 141-142; Історія українського мистецтва. - К., 1967. - Т. 2. - С. 51; Камінський Ц., д-р. Синагозі Маршує виповнилося 400-років // Книга Острог. - Тель-Авів, 1987. - С. 58-59 (на мові їдиш); Кардашевич... - С. 116; Перллітсін І. - С. 138; Тучемський М. Острог. - Почаєв, 1913. - С. 17; Шпігель Р. Из истории древней острожской синагоги // Еврейська культура та історія в Україні. - К., 1995. - С. 227-29; Bałaban M. Zabytki historyczne żydów w Polsce. - Warszawa, 1929. - Т. 1. - S 114; Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Wołyniu. - Łuck, 1929. - S. 61, 270.

Анни, дружини *Олександра Острозького*) у Ярославі єзуїтського колегіуму. Безпосередньої участі С. в цьому не брав, оскільки у кінці 1568 поїхав до Риму, де в лют. наступ. р. вступив до ордену єзуїтів. 1571 він повернувся на батьківщину, де присвятив себе викладацькій діяльності спочатку в пултуському, а з 1573 у віленському єзуїтських колегіумах. Останній 1579 був перетворений в Академію, і С. став її першим ректором. У наступні рр. він заснував єзуїтські колегіуми у Полоцьку, Ризі й Дерпті. З 1584 С. став суперіором дому св. Барбари у Кракові, а з січ. 1588 - надвірним духівником короля Сигізмунда III і залишався ним 24 р. В 1606 переконав короля не визнати едикт толерантності щодо різновірців. Це призвело до рокошу М.Зебжидовського. Намагаючись змусити рокошан відступитися від своїх вимог,